

Oslj in konji deležni vsaj bombonov, vodniki pa ne

Spomini na oskrbo planinskih koč s konji

Marijo in Almo Kravanja iz Trente poleg prijateljstva družijo spomini na oskrbovanje planinskih koč. Štiriinšedemdesetletna Marija je že čez petdeset let članica PD Radovljica in je svojemu možu Viktorju pomagala pri oskrbi Pogačnikovega doma na Kriških podih, štiri leta starejša Alma, članica PD Radeče, pa je možu Lojzetu pomagala nositi na Prehodavce.

Marija Kravanja
in desno Alma
Kravanja, v ozadju
Kriški podi
Foto: Kristina
Menih

Štirikrat Kravanja, pa nič v sorodu

Obe sta kleni Trentarki. Obe se od rojstva pišeta Kravanja. Priimka ni ne prvi ne drugi spremenila niti poroka, saj sta se obe poročili h Kravanjevim. Marija je vzela Viktorja, Alma Lojzeta. Pa niso družine prav nič v sorodu ... Čeprav že vrsto let zahajam v njuno bližino, o vsem tem skorajda nimam pojma, ko se vzpenjam po makadamskem kolovozu, nabreklem od obilnega deževja. Kristalna voda kipi iz vsake špranje. Spodaj, v dolini Zadnjice, buči Krajcarica.¹ Po njeni strugi še vedno brbota enako dragocena bistra voda, ki so ji že davno nadeli ime po takratnem denarju, krajcarju.

Tam gori na griču, skrita očem turistov, me kot kraljica na Betajnovi čaka Kravanjeva domačija. Njeno srce je Marija, ki se je sem primožila 27. februarja

1960. Vzela je čednega nosača na Kriške pode, Trentarja Viktorja. "Pr' Andreji" se še vedno pravi pri njihovi hiši. Marija je svojega bodočega moža, ki je vse od postavitve Pogačnikovega doma skupaj s svojim oslom vsakodnevno skrbel za redno oskrbo, spoznala leta 1959 prav tam, saj je tisto sezono pomagala v kuhinji in pri pospravljanju sob. Ker je med mladima vzplamtela ljubezen, se Mica, kot Mariji pravijo domačini, naslednje leto ni več podala v službo na planino, ampak je poskrbela za njun lastni dom.

Zgodba štiri leta starejše Alme je malce drugačna. H Kravanjevim, Rogarjevim po domače, na Log v Trento se je primožila iz Soče, iz hiše "Pr' Kobizu". Bodočega moža Lojzeta je spoznala skoraj pred svojim domom. Mimo njih so namreč moški nosili material za gradnjo planinske koč, in med njimi je bil tudi postavni Lojze, ki takrat še ni tovoril na Prehodavce. Za to delo so ga v planinskem društvu Radeče pregovorili precej pozneje, ko so ostali brez nosača. Sprva je bilo mišljeno, da bo le tu in tam "kaj gor odnesel", kakšno pošto ali kruh, že kmalu pa se je tako zasukalo, da je – poleg redne službe – z živežem, pijačo in drugimi potrebščinami redno oskrboval omenjeno kočjo. In to polnih dvajset let. Ob tem mu je pogosto na pomoč priskočila žena, ki je hitro obvladala vse potrebno.

Ob treh zjutraj na pot, opoldne že na košnji v dolini

Poleti zarana, navadno že ob tretji uri, je Lojze za otovorjenima živalima ubiral vsak dan isto pot iz Trente čez Lepoč do Zasavske kočje in nazaj. Tudi Alma ga je mnogokrat spremljala, kajti žene so običajno pomagale pri prenašanju nerodnega tovora. "On je vedno rad hodil v hladu, ni maral vročine," nežno razlaga Alma in niza spomine na pokojnega moža, kako je navadno kar hitro po prihodu domov, pogosto že opoldne, kosil travo na domačem travniku.

¹ Pravilno ime je – tako kot dolina – Zadnjica (op. ur.).

Seveda se je ob vseh tistih pešačenjih gor in dol nabralo za več šopkov pripetljajev in spominov. Veselih in bridkih. Tako se Alma domisli tragičnega dogodka, ko so pred sezono odprli kočo na Prehodavcih in v njej našli mrliča. "Najbrž je bil bolan in je revež tam umrl," se ji oko orosi ob pripovedi. A ob spominu na živali hitro obrne še malo na šalo. Da so tovarne živali "od turistov dobivale bombone, mi pa nismo dobili nič", se namuzne. Takrat pa se ji ni prav nič smejalo, saj bi bila tudi sama še kako srečna, če bi ji kdo podaril sladek priboljšek. Tudi Marija se strinja z njo. Tovorne živali so se namreč planincem vedno smilile. Pogosto so jim namenili priboljšek ali pa vsaj lepo besedo, vedno utrujeni nosači pa so se navadno lahko vsaj za prvo obrisali pod nosom ...

"Se ne smem niti spomniti, kakšne muke so bile to. Navsezgodaj gor, ko sem se vrnila, pa so doma čakali otroci, živali, seno ..." o tistih težkih časih razmišlja ta obe.

Miško, Bečar, Belko ...

Tri ure in pol do štiri ure hoda s tovernimi živalmi v eno smer, pa brez oddiha? To ravno ne, ampak počivali so samo enkrat – pri nekem kamnu na sredi poti do Kriških podov. Živali so napojili in nahranili pred odhodom od doma, ponovno pa šele na vrhu, pri koči. Najprej so imeli doma osla, potem mulo, kasneje konja, pripoveduje Marija. Tudi pri Almi so sprva tovorili z osli, kasneje s konji. Hitrost hoje so določale živali. Včasih je bilo treba prav hitro za njimi, drugič malo počasneje ... Osli so bili počasnejši, konji hitrejši, dodaja Marija. "Mi smo kupili že 'izvežbane' živali, da so znale stopati po gorskih poteh. Konjem smo pravili bosanski konji. Mi smo jim dajali tudi imena. Eden je bil Miško, eden Bečar, bel je bil Belko ..." se spominja Alma.

Sprva so pri hiši imeli dva osla, pozneje pa dva konja. Da bi imeli po enega osla in enega konja, pa ni šlo, ker je bil konj hitrejši kot osel. Živali so kupovali iz svojega denarja, od Planinskega društva Radeče so nemara kdaj pa kdaj dobili kakšno vrečo ovsca, denarja za hrano pa menda ne, še pove zgovorna Alma.

"Naši konji so vsi imeli isto ime. Smo vsakemu pravili Poleg. Ne vem, zakaj," dodaja Marija. Osli in mule niso dobili imena.

Na poti proti Kriškim podom jim jo je večkrat zagoedel snežni plaz. Tega na stezi do Prehodavcev k sreči ni bilo, je pa pot večkrat zaprlo od neurja podrto drevje. Zato so morali biti tovarniki večji tudi odmiikanja debel in vej. "Ni bilo druge, jih je bilo treba odstraniti, da si lahko šel naprej," se spominja Alma.

Težave na poti in postranski zaslužek

Skladišče so imeli Rogarjevi kar doma v garaži, saj v tistih časih pred štiridesetimi leti ni bilo toliko planincev, kot jih je danes, zato so bile potrebe po živčev in pijači v koči manjše, kot so danes. To se je zadnja leta bolj "razpaslo", se strinjata sogovornici. Skladišče za Kriške pode je sprva stalo pri Zlatorogu, zato

sta morala Viktor in Marija pogosto zvečer po tovor v dolino, šele kasneje so postavili skladišče pri sedanji tovarni žičnici. Pa niso nosili samo v hribe! "Vse prazne steklenice smo morali prenesti nazaj v dolino. In kolikokrat so se med potjo razbile! Se rajši niti ne spomnim," navržje Marija.

Zadnja leta je Marijo na poti pogosto spremljal so sed, Anton Kravanja, legendarni Kopiščar mlajši. "Naju je večkrat tako namočil dež, da sva imela vse mokro tudi v čevljih," pripoveduje Marija, ki je za požrtvovalno delo prejela cel kup priznanj, med njimi bronasti, srebrni in tudi zlati častni znak PZS. Na steni njene sprejemnice se bohota še več častnih listin, posvečenih pokojnemu možu Viktorju, vsa priznanja pa pričajo o napornem delu nosačev. Ko je Marija "izpregla", jo je nadomestil sin Viktor ml., ki še danes skrbi za to, da na Kriških podih nikoli ne zmanjka ne jedalce ne pijače. K sreči so se časi spremenili in Viktorju ml. ni treba zarana natovoriti konjev, saj za povezavo s Kriškimi podi zdaj skrbi tovarna žičnica.

Lojze Kravanja s konji in mladim pomočnikom pred Zasavsko kočjo na Prehodavcih
Arhiv družine Kravanja

Danes Marijo in Almo poleg spominov na oskrbovanje planinskih koč družijo tudi pletenje fuzejklov, nogavic iz domače volne. Še ne tako dolgo nazaj so volno predli doma, zdaj to opravijo v predilnici.

Skupinska slika s planinci na Prehodavcih: prva z leve oskrbnikova žena Jožica Jamšek, druga v drugi vrsti z leve Alma Kravanja (sedi na tleh).
Arhiv družine Kravanja

*Vrh nad Kamnom
in Pihavec nad
Kriškimi podi
Foto: Oton Naglost*

Njegovi starši so navadno odhajali okoli četrte ure. Tri ure in pol do koče, malo manj nazaj. Pet ali šest dni na teden v poletni sezoni, od konca junija do sredine

Viktor Kravanja je dvaintrideset let oskrboval Pogačnikov dom na Kriških podih, Lojze Kravanja pa je tovoril na Prehodavce dvajset let, do leta 1995, ko ga je zamenjal helikopter, ki še danes oskrbuje postojanko.

Viktor Kravanja pred Pogačnikovim domom. Oslí in mule so med naključnimi planinci vedno poželi precej zanimanja.

Arhiv družine Kravanja

septembra. Pa Trentarji niso nosili samo v hribe. Domači sir, salame, meso in skuta so romali tudi na laško stran, v "Rajbelj", kjer so z Italijani menjavali *za kofe, pašto in rajž*, se pravi za kavo, testenine in riž, se spomni Marija.

Še dve za veselje

"Oh, jaz pa sem se zdaj spomnila ene lepe prigode," pravi Alma in nadaljuje, "ko sem se enkrat vračala dol s Prehodavcev, je bil v koči en oktet in se spomnim, kako

Z leve Tomažev Jože, Marija in njen mož Viktor Kravanja. Posnetek je nastal, ko so nosili pesek izpod Razorja za popravilo koče.

Arhiv družine Kravanja

lepo mi je bilo, ker so mi, dol gredoč, zapeli pesem *Adi-jo, pa zdrava ostani!*. Enkrat pa se spomnim, da je bil pri koči tudi igralec Polde Bibič. Ampak si ga nisem upala ogovoriti, me je bilo strah, si nisem upala približati taki osebnosti. To so take reči, ki jih ne pozabim nikdar ..."

Pa še ena smešna prigoda se je prav tako primerila Almi: "Sem prišla gor s konji pred kočjo in je neki fantek navdušeno poklical: Ati, ati, pridi! Boš videl, krave so prišle! Vprašanje, če bo ati vedel, da niso krave, ampak konji, so se pohecali eni, ki so to slišali, hahaha!"

Spomini na otroštvo

V šolo sta tako Marija kot Alma hodili v Sočo. Marija je pešačila dobro uro, Alma še več, saj je morala priti v dolino z Vasi na Skali. V Soči je takrat šola kar pokala po šivih, kajti šolarjev je bilo veliko, se spominjata. Alma se iz otroštva domisli tudi, kaj so jedli doma: "Zajtrka, kot je danes, tak s kruhom, takrat ni bilo. Okoli desetih dopoldne smo pojedli polento, včasih zabeljeno z zaseko, drugič z mlekom, tretjič polento na belo, se pravi skupaj s čompami, četrtič s *skutnico*. Ob dveh ali treh popoldan so prišle na vrsto čompe (kuhan krompir v lupini) s skuto ali s sirom, zvečer pa mineštra, enolončnica. Vsak dan enako, dan na dan ..." Takrat so premogli kruh le, kjer je bil pri hiši kdo zaposlen. Almina starša sta imela tri otroke, a je oče zgodaj umrl, zato se je morala njihova mama znati, kot je vedela in znala. Kruha niso imeli skoraj nikoli na mizi, na karte oz. na točke so takoj po vojni dobivali koruzo v zrnju, a je bilo zrnje treba nesti še v mlin, da so ga zmleli.

Seveda za konec ne morem mimo danes aktualnega vprašanja o divjih živalih, pred katerimi trepetajo sodobni turisti. Sta kdaj srečali medveda, volka, risa? Kje pa! So pa bili gamsi, celi tropi. Po dvajset in več. A se nismo kaj prida brigali drug za drugega. Gamsi so bili plašni, trentarskim nosačem pa se je tako ali tako vedno mudilo. Bi si pa tako nosači kot njihove tovarne živali v Trenti zaslužili en lep spomenik. Kdo ve, če ga kdaj ućakajo. ●

Viktor Kravanja z oslom prečka plaz na poti proti Kriškim podom.
Arhiv družine Kravanja

VAŠ NOVI KUHALNIK JE UPORABLJEN

Po navadi to ni novica, ki bi jo želeli slišati, a v tem primeru je dobra novica. Ročno smo pregledali in testirali vaš novi kuhalnik, zato ste lahko prepričani, da je pripravljen na leta zanesljivosti in varne uporabe. Pripravljen na nove dogodivščine.

NAJ PLAMEN NE UGASNE

PRIMUS®
www.primus.eu

Prodajna mesta: Iglu Šport: www.iglusport.si, Annapurna: www.annapurna.si